

Polarizace zaměstnanosti a kvalita pracovních míst v době krize: Evropský monitor pracovních míst 2013

Shrnutí

Úvod

Ve zlaté éře tvorby pracovních míst před začátkem tzv. velké recese v roce 2008 vzniklo na evropských trzích práce téměř 30 milionů nových pracovních míst. Následně trhy práce přišly o pět milionů pracovních míst a nezaměstnanost, která opět rychle roste, je nejvyšší od konce 90. let 20. století. Druhá výroční zpráva Evropského monitoru pracovních míst podrobně zkoumá nedávné změny v zaměstnanosti na úrovni jednotlivých členských států i na evropské úrovni. Analýza se zabývá třemi různými obdobími:

- růst zaměstnanosti před recesí (1995–2007),
- velká recese (2008–2010),
- stagující oživení (2011–2012).

Pro kvantitativní popis změn v zaměstnanosti (kolik pracovních míst bylo vytvořeno nebo zrušeno) a kvalitativní popis těchto změn (o jaké druhy pracovních míst se jedná) je uplatňován přístup založený na pracovních místech.

Politické souvislosti

Evropa 2020, strategie Evropské unie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění, zahrnuje závazek podporovat vysokou úroveň zaměstnanosti a produktivity. To znamená obnovený důraz na cíle předchozí lisabonské agendy – „větší počet a vyšší kvalita pracovních míst“. Větší počet pracovních míst je zapotřebí pro řešení problému spočívajícího v růstu zástupů nezaměstnaných, jejichž počty se v některých členských státech blíží k úrovním, jež představují skutečnou hrozbu pro sociální smír, jakož i udržitelný hospodářský růst. Evropa však potřebuje i lepší a produktivnější pracovní místa, pokud se

jí má opět podařit zvýšit životní úroveň jejích občanů v rostoucí, integrované celosvětové ekonomice.

Sdělení Evropské komise z roku 2012 nazvané Na cestě k hospodářské obnově vedoucí k intenzivnímu růstu pracovních míst uvádí několik odvětví, v nichž je růst zaměstnanosti považován za nejpravděpodobnější (zdravotnictví, odvětví informačních a komunikačních technologií a odvětví osobních služeb a služeb v domácnosti), jakož i slibnou, i když obtížně definovatelnou kategorií „zelených pracovních míst“. Přístup založený na pracovních místech zvolený v této zprávě poskytuje aktuální údaje o úrovni zaměstnanosti a kvalitě pracovních míst v rozvíjejících se i upadajících odvětvích a povoláních.

Součástí tohoto přístupu je charakterizace pracovního místa jako daného povolání v daném odvětví pomocí standardizovaných mezinárodních klasifikací (ISCO pro povolání a NACE pro odvětví) a poté popis změn v zaměstnanosti v jednotlivých členských státech i v EU jako celku. Klasifikací pracovních míst podle výše mezd, míry dosaženého vzdělání nebo obecnějšího indexu zahrnujícího více aspektů kvality pracovních míst získává analýza kvalitativní rozměr.

Přístup založený na pracovních místech využil poprvé v 90. letech 20. století ve Spojených státech amerických nositel Nobelovy ceny Joseph Stiglitz a následně ho propracovali Erik Olin Wright a Rachel Dwyerová. Konkrétní otázka, kterou se tato starší práce v USA zabývala (bylo růstu pracovních míst dosaženo na úkor kvality pracovních míst?), získala časem více nuancí. Přístup založený na pracovních místech je využíván zejména k posuzování míry, do jaké se struktury zaměstnanosti v rozvinutých

ekonomikách polarizují, a vedou tak ke „smršťování“ nebo „mizení“ středně placených pracovních míst, nebo se zlepšují (tj. dochází k růstu vysoce kvalifikovaných, dobře placených pracovních míst) v souladu s předpověďmi „technologické proměny, která si žádá kvalifikované pracovníky“.

Klíčová zjištění

- Zánik pracovních míst v celé Evropě během recese vedl k polarizaci z hlediska mzdové struktury. Velkou část zrušených pracovních míst představovala středně placená pracovní místa ve zpracovatelském průmyslu a ve stavebnictví. Ačkoli k určité polarizaci docházelo i v předchozím období (1995–2007), byla daleko méně výrazná. Byla také vyvážena významně větším zlepšením struktury zaměstnanosti.
- Krize nejenže ve většině zemí vedla k výraznější polarizaci, ale značně snížila i míru různorodosti typů strukturálních změn v Evropě. Zatímco během růstu existovaly různé modely spojené s evropskými institucionálními skupinami (polarizace v kontinentální Evropě, zlepšení v severních zemích a nárůst středně placených pracovních míst v jižní Evropě), zaznamenala většina zemí během krize nějaký typ polarizace.
- V letech 2011–2012 byly změny v zaměstnanosti méně polarizující, došlo k většímu růstu lépe placených pracovních míst, méně výraznému poklesu středně placených pracovních míst a relativně vyššímu poklesu málo placených pracovních míst. Výraznější zlepšování vykazovaly obzvláště modely zaměstnanosti v zemích s odolnějšími trhy práce, zatímco modely zaměstnanosti v zemích zažívajících trvalejší pokles zaměstnanosti se dále polarizovaly.
- Proces polarizace pracovních míst se většinou omezoval na mzdovou strukturu, a to i během recese. Při klasifikaci pracovních míst podle průměrné míry dosaženého vzdělání nebo nepeněžních znaků kvality pracovních míst se proces strukturálních změn od roku 1995 zlepšoval v téměř všech zemích EU. To je způsobeno tím, že pracovní místa, která mají na svědomí pokles v kvintilu středních mezd, představují spíše nižší pozice, pokud jsou charakterizována průměrnou úrovní dosaženého vzdělání nebo nepeněžní kvalitou pracovního místa, než pokud jsou charakterizována mzdami (pracovní místa ve zpracovatelském průmyslu a stavebnictví, která jsou obsazena převážně muži).
- Lépe placená pracovní místa byla během krize mnohem odolnější a pokračovala v růstu (i když jen okrajově) i v obdobích, kdy velká recese kulminovala. V průběhu prvních dvou let recese byl nárůst lépe placených pracovních míst většinou zachován díky službám náročným na znalosti ve veřejném sektoru (zejména ve zdravotnictví a školství). V letech 2011 a 2012 se pozornost přesunula na služby náročné na znalosti v soukromém sektoru, což přineslo více než 400 000 nových pracovních míst do nejvyššího kvintilu rozložení mezd v tomto období v EU.
- Recese zintenzivnila proces „dohánění“ u žen na trhu práce jak z hlediska úrovně zaměstnanosti, tak z hlediska přístupu do vyšších vrstev struktury zaměstnanosti. Ženy zvýšily svůj podíl na zaměstnanosti, zejména na „středně placených“ a „dobrých“ pracovních místech (pracovní místa ve vyšších kvintilech). Zčásti to bylo způsobeno tím, že ženy jsou v některých rozvíjejících se odvětvích zastoupeny nadměrně, například ve zdravotnictví, a v upadajících odvětvích, jako je stavebnictví, jsou zastoupeny menší měrou. Je to však i odrazem vyšších úrovní dosaženého vzdělání u žen v době, kdy je kvalifikace ještě důležitějším požadavkem pro přístup ke kvalitnějším pracovním místům.

Další informace

Zprávu „*Employment polarisation and job quality in the crisis: European Jobs Monitor 2013*“ (Polarizace zaměstnanosti a kvalita pracovních míst v době krize: Evropský monitor pracovních míst 2013) naleznete na adrese <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1304.htm>

V případě zájmu o další informace se prosím obraťte na Johna Hurleye, vedoucího výzkumu, joh@eurofound.europa.eu